

Zbierka súdnych rozhodnutí

NÁVRHY GENERÁLNEHO ADVOKÁTA
NILO JÄÄSKINEN
prednesené 27. februára 2014¹

Vec C-173/13

**Maurice Leone,
Blandine Leone
proti**

**Garde des Sceaux, Ministre de la Justice,
Caisse nationale de retraites des agents des collectivités locales**

[návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Cour administrative d'appel de Lyon
(Francúzsko)]

„Sociálna politika — Článok 141 ES — Rovnáka odmena za prácu pre ženy a mužov — Odchod do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok — Zvýhodnenie za odpracované roky — Výhody priznané bez ohľadu na pohlavie podmienené prerušením pracovnej činnosti z dôvodu výchovy detí — Neexistencia právneho rámca, ktorý by štátnym zamestnancom mužského pohlavia umožnil čerpať dovolenku zodpovedajúcu materskej dovolenke, na ktorú majú nárok štátne zamestnankyne — Nepriama diskriminácia — Prípadné odôvodnenie — Pozitívne opatrenia“

I – Úvod

1. Návrh na začatie prejudiciálneho konania, ktorý podal Cour administrative d'appel de Lyon (Francúzsko), sa týka zásady rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy. Vzhľadom na dátum údajov uvedených v spore vo veci samej treba žiadaný výklad chápať ako výklad, ktorý sa týka skôr článku 141 ES než článku 157 ZFEÚ uvádzaného vnútroštátnym súdom, ktorý je však uplatniteľný až od 1. decembra 2009, pričom znenie týchto ustanovení je navyše takmer rovnaké.

2. Tento návrh je podaný v rámci žaloby o náhradu škody, ktorú podali manželka Leone proti Francúzskemu štátu z dôvodu údajného porušenia práva Únie. Ich žaloba nasledovala po tom, čo Caisse nationale de retraites des agents des collectivités locales (Národný dôchodkový fond zamestnancov územných celkov, ďalej len „CNRACL“) odmietol uplatniť na pána Leone ustanovenia francúzskeho práva, ktoré priznávajú výhody v oblasti dôchodkov, z dôvodu, že náležite neprerušil svoju pracovnú činnosť na účely výchovy svojich detí. Manželka Leone predovšetkým uvádzajú, že pán Leone bol obeťou nepriamej diskriminácie z dôvodu, že podľa ich názoru podmienky prístupu k daným výhodám sú napriek zdanlivej neutralite výhodnejšie pre štátne zamestnankyne.

3. Oba druhy výhod, ktoré sú dotknuté návrhom na začatie prejudiciálneho konania, a síce možnosť odchodu do predčasného starobného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok – ktorá je predmetom prvej otázky – a nárok na zvýhodnenie za odpracované roky z dôvodu odchodu do dôchodku – ktorý je predmetom druhej otázky – podliehajú podobným podmienkam. V oboch prípadoch sa vyžaduje, aby poberateľ dôchodku prerušil svoju pracovnú činnosť na nepretržité obdobie

¹ — Jazyk prednesu: francúzština.

aspoň dvoch mesiacov v rámci jedného z druhov dovolení súvisiacich s výchovou detí, ktoré sú vymenované v dotknutých vnútroštátnych ustanoveniach. Hlavný problém spočíva v určení, či také ustanovenia, ktoré sa uplatňujú bez ohľadu na pohlavie, sú napriek tomu nepriamo diskriminačné v neprospech pracovníkov mužského pohlavia, keď stanovujú podmienku týkajúcu sa prerušenia pracovnej činnosti na dobu, ktorá sa zhoduje s dobou povinnej materskej dovolenky.

4. Podobná problematika bola Súdnemu dvoru nedávno predložená. Pravidlo zvýhodnenia podobné tomu, ktorého sa týka táto druhá otázka, bolo totiž predmetom návrhu na začatie prejudiciálneho konania vo veci Amédée, v ktorej som predniesol návrhy² predtým, než došlo k jej výmazu³. Názory a tvrdenia, ktoré som vyjadril v rámci spomenutej veci, budú podľa mňa relevantné *mutatis mutandis* pre preskúmanie tejto veci. To je dôvod, pre ktorý sa mi zdá vhodné na jednej strane uviesť túto otázku ako prvú a na druhej strane vyzvať čitateľa, aby sa najskôr oboznámil so znením druhých návrhov.

5. Tretia otázka je položená iba subsidiárne, ak by sa potvrdili nepriame diskriminácie uvádzané v dvoch predchádzajúcich otázkach. Súdnemu dvoru sa v podstate kladie otázka, či by dané diskriminačné faktory mohli byť odôvodnené na základe článku 141 ods. 4 ES⁴ ako opatrenia určené na kompenzáciu nevýhod, ktoré znášajú ženy v ich profesijnej kariére.

II – Francúzsky právny rámec

A – Relevantné ustanovenia týkajúce sa odchodu do predčasného dôchodku

6. Zo Zákonníka o dôchodkoch štátnych zamestnancov a vojakov (ďalej len „zákoník o dôchodkoch“) vyplýva, že štátni zamestnanci majú možnosť využiť odchod do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok bez toho, aby museli dosiahnuť zákonom stanovený dôchodkový vek, pokiaľ sú splnené určité podmienky.

7. Článok L. 24 tohto zákonníka v jeho znení vyplývajúcom z článku 136 zákona č. 2004-1485 z 30. decembra 2004⁵ (ďalej len „zákon č. 2004-1485“) stanovuje:

„I. – Dôchodok sa vyčíslí: ...

3. Ak je štátny zamestnanec rodičom troch detí, ktoré sú nažive alebo zomreli v dôsledku vojny, alebo žijúceho dieťaťa staršieho ako jeden rok, ktoré dosiahlo invaliditu v rozsahu 80 % alebo viac, pod podmienkou, že pre každé dieťa prerušil svoju činnosť za podmienok stanovených dekrétom Štátnej rady. Za prerušenie činnosti uvedené v predchádzajúcom odseku sa považujú obdobia, počas ktorých neboli platené povinné príspevky do základného dôchodkového systému za podmienok stanovených dekrétom Štátnej rady. Za deti uvedené v prvom odseku sa považujú deti v zmysle článku L. 18 ods. II, ktoré dotknutá osoba vychovávala za podmienok stanovených v odseku III tohto článku;...“.

2 – Návrhy prednesené 15. decembra 2011 vo veci Amédée (C-572/10).

3 – Uznesením z 28. marca 2012 bola táto vec vymazaná z dôvodu stiahnutia návrhu vnútroštátnym súdom, po zrušení jeho návrhu na začatie prejudiciálneho konania v odvolacom konaní.

4 – Vnútroštátny súd uvádza článok 157 ods. 4 ZFEÚ, ale pripomínam, že toto ustanovenie nie je uplatniteľné *ratione temporis* (pozri bod 1 týchto návrhov).

5 – Opravný finančný zákon na rok 2004 (JORF z 31. decembra 2004, s. 22522).

8. Článok L. 18 ods. II tohto zákonníka v znení zákona č. 91-715 z 26. júla 1991⁶ určuje kategórie detí, ktoré zakladajú nárok na túto výhodu, medzi ktorými sú uvedené predovšetkým „manželské deti, nemanželské deti, u ktorých je rodičovstvo preukázané, a osvojené deti poberateľa dôchodku“. Odsek III toho istého článku predovšetkým dodáva, že „s výnimkou detí, ktoré zomreli v dôsledku vojny, musia byť deti vychovávané aspoň počas deviatich rokov, a to buď pred dovŕšením šestnásteho roku ich života, alebo pred dovŕšením veku, v ktorom prestali byť nezaopatrenými deťmi v zmysle článkov L. 512-3 a R. 512-2 až R. 512-3 Zákonníka o sociálnom zabezpečení“.

9. Článok R. 37 Zákonníka o dôchodkoch v znení vyplývajúcom z dekrétu č. 2005-449 z 10. mája 2005⁷ (ďalej len „dekrét č. 2005-449“) stanovuje:

„I. – Prerušenie činnosti uvedené v článku L. 24 ods. I bode 3 prvom pododseku musí trvať nepretržite aspoň dva mesiace a nastať v čase, keď je štátny zamestnanec poistený v povinnom dôchodkovom systéme. ...

Toto prerušenie činnosti musí nastať počas obdobia od prvého dňa štvrtého týždňa pred narodením alebo osvojením do posledného dňa šestnásteho týždňa po narodení alebo osvojení.

...[⁸]

II. – Pri výpočte dĺžky trvania prerušenia činnosti sa berú do úvahy obdobia zodpovedajúce prerušeniu vykonávania pracovnej zmluvy alebo prerušeniu skutočného výkonu služby, ku ktorým došlo v rámci:

- a) materskej dovolenky...;
- b) otcovskej dovolenky...;
- c) dovolenky z dôvodu osvojenia...;
- d) rodičovskej dovolenky...;
- e) dovolenky z dôvodu prítomnosti rodiča...;
- f) voľna na výchovu dieťaťa mladšieho ako osem rokov;

...

III. – Obdobia uvedené v článku L. 24 ods. I bode 3 druhom pododseku sú obdobia, počas ktorých dotknutá osoba neplatila príspevky a počas ktorých nevykonávala žiadnu pracovnú činnosť.“

6 – Zákon uvádzajúci viaceré ustanovenia o verejnej službe (JORF z 27. júla 1991, s. 9952).

7 – Dekrét prijatý na vykonanie článku 136 zákona č. 2004-1485, ktorý mení a dopĺňa Zákonník o dôchodkoch štátnych zamestnancov a vojakov (JORF z 11. mája 2005, s. 8174).

8 – Odchylny od ustanovení predchádzajúceho pododseku, v prípade detí vymenovaných v článku L. 18 ods. II Zákonníka o dôchodkoch, ktoré dotknutá osoba vychovávala za podmienok stanovených v odseku III uvedeného článku – medzi ktorými nie sú uvedené biologické deti, ktorých sa týka predmetná vec, –, musí prerušenie činnosti nastať buď pred dovŕšením šestnásteho roku ich života, alebo pred dovŕšením veku, v ktorom prestali byť nezaopatrenými deťmi.

B – Relevantné ustanovenia týkajúce sa zvýhodnenia za odpracované roky

10. V zmysle článku 15 dekrétu č. 2003-1306 z 26. decembra 2003 o dôchodkovom systéme štátnych zamestnancov poistených v Národnom dôchodkovom fonde zamestnancov územných celkov⁹ (ďalej len „dekrét o zamestnancoch územných celkov“):

„I. – K skutočne odpracovaným rokom sa pri splnení podmienok stanovených pre štátnych zamestnancov pripočítavajú tieto zvýhodnenia:...

2. Zvýhodnenie stanovené na štyri štvrtroky pod podmienkou, že štátni zamestnanci prerušili svoju činnosť, za každé z ich manželských detí a ich nemanželských detí narodených pred 1. januárom 2004, za každé z ich detí, ktorých osvojenie nastalo pred 1. januárom 2004 a pokiaľ boli vychovávané aspoň deväť rokov pred dovŕšením dvadsiateho prvého roku ich života, za každé z ostatných detí vymenovaných v článku 24 ods. II, ktoré boli prevzaté do osobnej starostlivosti pred 1. januárom 2004. Toto prerušenie činnosti musí trvať nepretržite aspoň dva mesiace a nastať v rámci materskej dovolenky, dovolenky z dôvodu osvojenia, rodičovskej dovolenky alebo dovolenky z dôvodu prítomnosti rodiča... alebo voľna na výchovu dieťaťa mladšieho ako osem rokov... Ustanovenia bodu 2 sa uplatňujú na dôchodky vyčíslené od 28. mája 2003.

3. Zvýhodnenie stanovené v bode 2 získavajú štátne zamestnankyne, ktorým sa narodilo dieťa počas štúdia pred 1. januárom 2004 a pred prijatím do verejnej služby, ak boli prijaté v lehote dvoch rokov od získania diplomu potrebného na účasť na výberovom konaní, pričom podmienka prerušenia výkonu činnosti sa na ne nevzťahuje;...”

III – Spor vo veci samej, prejudiciálne otázky a konanie pred Súdny dvorom

11. Pán Leone pracoval ako ošetrovateľ v štátnych hospicoch v Lyone, ako štátny zamestnanec v odvetví zdravotníctva, od roku 1984.

12. Dňa 4. apríla 2005 požiadal ako otec troch detí narodených v poradí 8. októbra 1990, 31. augusta 1993 a 27. novembra 1996 o odchod do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok na základe článku L. 24 Zákonníka o dôchodkoch.

13. CNRACL zamietol túto žiadosť rozhodnutím z 18. apríla 2005 z dôvodu, že pán Leone neprerušil svoju pracovnú činnosť pri každom z jeho detí v súlade s odsekom I bodom 3 tohto článku. Žaloba, ktorú podal pán Leone proti tomuto rozhodnutiu, bola zamietnutá ako neprípustná uznesením Tribunal administratif de Lyon 18. mája 2006.

14. Návrhom zapísaným do registra 31. decembra 2008 pán Leone a jeho manželka¹⁰ začali sporové konanie s cieľom získať predovšetkým náhradu škody¹¹ vzniknutej z nepriamej diskriminácie, ktorej obeťou bol pán Leone z dôvodu, že sa voči nemu uplatnilo nové znenie ustanovení článku L. 24 v spojení s článkom R. 37 Zákonníka o dôchodkoch, týkajúcich sa predčasného odchodu do dôchodku, a ustanovenia článkov L. 12 a R. 13 tohto zákonníka, týkajúcich sa zvýhodnenia za odpracované roky¹².

9 — JORF z 30. decembra 2003, s. 22477.

10 — Pán a pani Leone vo svojich pripomienkach spresňujú, že pani Leone spolu so svojim manželom namieta voči škode, ktorú utrpela dôsledkom sporného zamietnutia žiadosti o dôchodok, keďže po smrti pána Leone to ovplyvní výšku dôchodku, ktorý bude môcť poberať pomerne so zvýhodnením spojeným s výchovou detí.

11 — Presnejšie, manželka Leone žiadala, aby bola vyhlásená zodpovednosť Francúzskeho štátu a aby mu bola uložená povinnosť zaplatiť im náhradu škody vo výške predbežne stanovenej na 86 595 EUR spolu s úrokmi vypočítanými podľa zákonom stanovenej sadzby.

12 — Znenie daných článkov L. 12 a R. 13, ktoré ako také nie sú predmetom tohto návrhu na začatie prejudiciálneho konania, je citované v bode 7 a nasl. mojich návrhov v už citovanej veci Amédée.

15. Manželia Leone uviedli, že podmienky, ktorými uvedené ustanovenia podmieňujú výhody priznávané z dôvodu výchovy detí, sú v rozpore so zásadou rovnakej odmeny vyplývajúcou z článku 141 ES. Uviedli v podstate, že štátne zamestnankyne systematicky spĺňajú podmienku spätú s prerušením činnosti uloženú týmito ustanoveniami z dôvodu automatického a povinného charakteru materskej dovolenky, zatiaľ čo štátni zamestnanci mužského pohlavia sú v praxi väčšinou vylúčení z výhod vyplývajúcich z týchto ustanovení z dôvodu neexistencie zákonného ustanovenia, ktoré by im umožňovalo čerpať platenú dovolenku zodpovedajúcu materskej dovolenke.

16. Keďže Tribunal administratif de Lyon 17. júla 2012 zamietol ich žalobu, manželia Leone podali proti tomuto rozhodnutiu odvolanie na Cour administrative d'appel de Lyon.

17. Cour administrative d'appel de Lyon rozhodnutím z 3. apríla 2013 doručeným 9. apríla 2013 rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

- „1. Možno ustanovenia článku L. 24 v spojení s článkom R. 37 [Zákonníka o dôchodkoch] v znení vyplývajúcom z uplatňovania zákona č. 2004-1485... a dekrétu č. 2005-449... považovať za zavádzajúce nepriamu diskrimináciu medzi mužmi a ženami v zmysle článku 157 [ZFEÚ]?
2. Možno článok 15 dekrétu [o zamestnancoch územných celkov] považovať za zavádzajúci nepriamu diskrimináciu medzi mužmi a ženami v zmysle článku 157 [ZFEÚ]?
3. V prípade kladnej odpovede na jednu z prvých dvoch otázok, možno takúto nepriamu diskrimináciu odôvodniť článkom 157 ods. 4 [ZFEÚ]?“

18. Písomné pripomienky Súdnemu dvoru predložili manželia Leone, CNRACL¹³, francúzska vláda a Európska komisia. Vo veci sa nekonalo pojednávanie.

IV – Analýza

A – O prípustnosti návrhu na začatie prejudiciálneho konania

19. Francúzska vláda vznáša námietku neprípustnosti návrhu na začatie prejudiciálneho konania a z tohto dôvodu navrhuje v prvom rade jej zamietnutie. Uvádza, že vnútroštátny súd neuviedol dôvody, ktoré by spochybnili súlad sporných vnútroštátnych ustanovení s právom Únie, ani nedefinoval ním uvádzanú súvislosť medzi znením týchto ustanovení a článkom 157 ZFEÚ, o ktorého výklad žiada¹⁴. Dodáva, že Cour administrative d'appel de Lyon mal uviesť, prečo považoval za potrebné obrátiť sa na Súdny dvor, keď Conseil d'État (Najvyšší správny súd vo Francúzsku) sa už viackrát vyjadril v zmysle neexistencie takejto diskriminácie bez toho, aby podal návrh na začatie prejudiciálneho konania.¹⁵ Neexistencia týchto vysvetlení znemožňuje dotknutým stranám so znalosťou všetkých súvislostí¹⁶ predložiť pripomienky a poskytnúť Súdnemu dvoru užitočnú odpoveď pre riešenie sporu vo veci samej.

13 — CNRACL sa však nevyjadruje k odpovediam na prejudiciálne otázky.

14 — Francúzska vláda zdôrazňuje, že tento vnútroštátny súd sa obmedzuje na citovanie tvrdení účastníkov konania vo veci samej a uvedených vnútroštátnych ustanovení, zatiaľ čo mal určiť, hoci aj stručne, účinky týchto ustanovení, ktoré mohli podľa neho viesť k nepriamej diskriminácii s ohľadom na kritériá vyvozené v judikatúre Súdneho dvora.

15 — Táto vláda odkazuje na rozsudky Conseil d'État z 29. decembra 2004, D'Amato (žaloba č. 265097); zo 6. decembra 2006, Delin (žaloba č. 280681), ako aj zo 6. júla 2007, Fédération générale des fonctionnaires Force Ouvrière a i. (spojené žaloby č. 281147 a 282169).

16 — Keďže účastníkom sporu vo veci samej a ostatným dotknutým stranám uvedeným v článku 23 Štatútu Súdneho dvora Európskej únie, predovšetkým členským štátom, sa oznamuje iba návrh na začatie prejudiciálneho konania, aby mohli podať svoje prípadné písomné pripomienky.

20. V tomto smere uvádzam, že je pravda, že odôvodnenie návrhu na začatie prejudiciálneho konania je trochu nejasné. Cour administrative d'appel de Lyon predovšetkým nespresnil, či a prípadne v akej miere podmienky uložené dvoma súbormi sporných ustanovení je podľa neho objektívne zložitejšie splniť štátnymi zamestnancami než štátnymi zamestnankyňami, prípadne s ohľadom na štatistické údaje.

21. Podľa môjho názoru však toto rozhodnutie obsahuje skutkové a právne skutočnosti, ktoré sú dostatočné na určenie hlavných dotknutých záujmov vo veci a na to, aby Súdny dvor mohol rozhodnúť o položených otázkach v súlade s požiadavkami vyplývajúcimi z článku 94 Rokovacieho poriadku Súdneho dvora a z jeho judikatúry¹⁷.

22. Vnútroštátny súd totiž predniesol predmet sporu, vyjadril relevantné skutočnosti, uviedol znenie vnútroštátnych ustanovení, ktoré možno v danom prípade uplatniť, uviedol dôvody – týkajúce sa výhrad vznesených účastníkmi konania vo veci samej –, ktoré viedli k otázke o výklade predmetných ustanovení práva Únie, ako aj určil súvislosť – hoci veľmi stručne – medzi týmito ustanoveniami Únie a danými vnútroštátnymi ustanoveniami. Napokon považujem za nesporné, že odpoveď na položené otázky bude užitočná pre rozhodnutie sporu, o ktorom rozhoduje vnútroštátny súd. Za týchto okolností sa domnievam, že predmetný návrh na začatie prejudiciálneho konania je prípustný.

B – Úvodné poznámky

23. Hneď na úvod uvádzam, že predmetné vnútroštátne opatrenia jasne patria do pôsobnosti *ratione materiae* článku 141 ES. Tento článok totiž pokrýva dôchodky vyplácané na základe takého systému, akým je francúzsky dôchodkový systém štátnych zamestnancov, ktoré sa v súlade s judikatúrou Súdneho dvora viažu na mzdy vyplácané z dôvodu zamestnania¹⁸, pričom toto kritérium je jediným určujúcim kritériom.¹⁹

24. Napokon pripomínam, že právo Únie²⁰ bráni nepriamym diskrimináciám na základe pohlavia, vyplývajúcim z vnútroštátneho ustanovenia, kritéria alebo vnútroštátnej praxe, ktoré sú zdanlivo neutrálne, lebo sa uplatňujú bez rozdielu na ženy i mužov, na rozdiel od prípadov priamej diskriminácie, ale ktoré v skutočnosti vytvárajú osobitnú nevýhodu pre jednu z týchto kategórií osôb v porovnaní s druhou kategóriou. Takýto rozdiel v zaobchádzaní medzi pracovníčkami a pracovníkmi je v rozpore s článkom 141 ES, s výnimkou prípadov, keď sa jedna skupina nenachádza v situácii porovnateľnej so situáciou druhej skupiny, alebo ak toto rozdielne zaobchádzanie môže byť odôvodnené legitímnym cieľom a keď opatrenia použité na dosiahnutie tohto cieľa sú vhodné a primerané sledovanému cieľu.²¹

17 — Pozri najmä rozsudky z 23. marca 2006, Enirisorse (C-237/04, Zb. s. I-2843, body 17 až 19); z 8. septembra 2009, Liga Portuguesa de Futebol Profissional et Bwin International (C-42/07, Zb. s. I-7633, bod 41), ako aj z 1. decembra 2011, Painer (C-145/10, Zb. s. I-12533, bod 46 a nasl. a citovanú judikatúru). Tieto rozsudky sa týkajú staršieho znenia uvedeného rokovacieho poriadku, než je znenie uplatniteľné v predmetnej veci (Ú. v. EÚ L 265, 2012, s. 24), ale ostávajú relevantné.

18 — Pozri, pokiaľ ide o zvýhodnenie za odpracované roky vtedy stanovené v článku L. 12 písm. b) Zákonníka o dôchodkoch, rozsudok z 29. novembra 2001, Griesmar (C-366/99, Zb. s. I-9383, bod 25 a nasl.), a v súvislosti s nárokom na okamžitý dôchodok, vyplývajúcim v danom čase z článku L. 24 ods. I bodu 3 písm. b) tohto zákonníka, rozsudok z 13. decembra 2001, Mouflin (C-206/00, Zb. s. I-10201, bod 20 a nasl.).

19 — Pozri najmä rozsudok z 26. marca 2009, Komisia/Grécko (C-559/07, body 42, 47 a nasl., ako aj citovanú judikatúru), a z 22. novembra 2012, Elbal Moreno (C-385/11, body 19 až 26).

20 — V súlade s definíciami uvedenými okrem iného v článku 2 ods. 1 písm. a) a b) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES z 5. júla 2006 o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (Ú. v. EÚ L 204, s. 23).

21 — Pozri najmä rozsudok z 27. mája 2004, Elsner-Lakeberg (C-285/02, Zb. s. I-5861, bod 12); z 10. marca 2005, Nikoloudi (C-196/02, Zb. s. I-1789, body 44 a 57), ako aj z 20. októbra 2011, Brachner (C-123/10, Zb. s. I-10003, body 55 a 56).

25. Zdá sa mi, že z koncepcného hľadiska existuje rozdiel medzi týmto odôvodnením, ktoré platí v kontexte nepriamej diskriminácie, ktorá môže vyplývať predovšetkým zo správania zamestnávateľa, a medzi pozitívnymi opatreniami, ktoré právo Únie a predovšetkým článok 141 ods. 4 ES²² výslovne oprávňuje členské štáty zachovať alebo zaviesť.

C – O ustanovení priznávajúcim zvýhodnenie za odpracované roky z dôvodu výchovy detí

26. Druhá otázka je v podstate zameraná na to, či zásadu rovnakej odmeny za prácu pre ženy a mužov, ktorá je stanovená v článku 141 ES, treba vykladať v tom zmysle, že také ustanovenie, akým je článok 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov, spôsobuje nepriamu diskrimináciu odporujúcu uvedenej zásade, a to z dôvodu podmienok – týkajúcich sa predovšetkým prerušenia činnosti na nepretržité obdobie aspoň dvoch mesiacov v rámci piatich vymenovaných typov dovoleniek –, ktorými toto ustanovenie podmieňuje nárok na zvýhodnenie za odpracované roky v rozsahu štyroch štvrtínok z dôvodu výchovy jedného alebo viacerých detí.

27. Podľa manželov Leone a Komisie treba na túto otázku odpovedať kladne. Na podporu tvrdenia, že právo Únie by malo viesť k neuplatňovaniu takeého ustanovenia, akým je dotknuté ustanovenie, uvádzajú, že nepriama diskriminácia vyplýva z neexistencie právneho rámca, ktorý by štátnym zamestnancom umožnil využiť v prípade narodenia dieťaťa platenú dvojmesačnú dovolenku rovnocennú materskej dovolenke priznanej štátnym zamestnankyniam. Francúzska vláda má opačný názor.

28. Pokiaľ ide o mňa, chcem zdôrazniť, že v prípade, že by tvrdenie obhajované manželmi Leone a prevzaté Komisiou Súdny dvor prijal, v praxi by to malo za dôsledok, že štátnemu zamestnancovi by iba stačilo uviesť, že je otcom, aby mohol využívať zvýhodnenie stanovené namietaným ustanovením, tak ako sa tejto možnosti domáha pán Leone.

29. Tento prístup sa mi však zdá nezlučiteľný so stanoviskom Súdneho dvora, ktoré prijal v už citovanej veci Griesmar. Podľa úvah Súdneho dvora je so zásadou rovnakej odmeny zlučiteľné, že priznanie zvýhodnenia za odpracované roky spojeného s výchovou detí, analogického s tým, ktoré je dotknuté v tejto veci, podlieha *osobitnému zapojeniu sa* dotknutého štátneho zamestnanca do výchovy jeho detí a nenadobúda sa len na základe skutočnosti, že sa zúčastnil na ich počatí. Súdny dvor totiž potvrdil existenciu priamej diskriminácie len v miere, v akej dotknuté ustanovenie vyhradilo uplatňovanie zvýhodnenia na štátne zamestnankyne, ktoré sú matkami, a tým ho vylúčilo voči všetkým štátnym zamestnancom *vrátane tých, ktorí mohli preukázať, že skutočne prerušili ich pracovnú činnosť na výchovu ich detí a ocitli sa tak v situácii nevýhodnej pre ich profesijný postup*.²³

30. Na základe tohto rozsudku francúzsky normotvorca zmenil sporné ustanovenia, teda ustanovenia článku L. 12 Zákonníka o dôchodkoch²⁴, ako aj ďalšie ustanovenia obmedzujúce rovnakým spôsobom nárok na zvýhodnenie za odpracované roky. To je dôvod, pre ktorý bol článok 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov, ktorý je dotknutý v predmetnej veci, prijatý v rovnakom období²⁵

22 — Táto možnosť výnimky z dôvodu „pozitívnych opatrení“ je prevzatá v sekundárnom práve (pozri medzi inými odôvodnenie 22 a článok 3 smernice 2006/54).

23 — Pozri bod 52 a nasl. tohto rozsudku, osobitne bod 57, v ktorom Súdny dvor uviedol, že článok L. 12 písm. b) Zákonníka o dôchodkoch, v jeho znení účinnom v danom čase, neumožňoval štátnemu zamestnancovi, ktorý sa nachádzal v situácii pracovného znevýhodnenia spojeného s výchovou jeho detí, žiadať zvýhodnenie dotknuté vo veci samej, hoci mohol preukázať, že sa skutočne ujal tejto výchovy.

24 — Zmena zavedená zákonom č. 2003–775 z 21. augusta 2003 o reforme dôchodkov (JORF z 22. augusta 2003, s. 14310) a dekrétom č. 2003–1305 z 26. decembra 2003 prijatým na vykonanie tohto zákona a ktorý mení a dopĺňa Zákonník o dôchodkoch štátnych zamestnancov a vojakov (JORF z 30. decembra 2003, s. 22473), ktorý do Zákonníka o dôchodkoch zaviedol nový článok R. 13 na účely určenia podmienok využívania zvýhodnenia stanoveného v článku L. 12.

25 — Pripomínam, že tento dekrét s číslom 2003–1306 je tiež z 26. decembra 2003.

a v znení, ktoré je veľmi podobné. Zjavne existujú normatívne súvislosti medzi takto zmeneným ustanovením o zvýhodnení uvedenom v Zákonníku o dôchodkoch a ustanovením, ktorého sa týka druhá prejudiciálna otázka²⁶, pričom ide o súvislosti, ktoré boli podporené reformou uskutočnenou po vzniku sporu vo veci samej.²⁷

31. Okrem týchto súvislostí zdôrazňujem vecnú blízkosť, ktorá existuje medzi zvýhodnením za odpracované roky stanoveným v článkoch L. 12 a R. 13 Zákonníka o dôchodkoch v znení, ktoré je predmetom už citovanej veci Amédée, a zvýhodnením, ktoré je stanovené v článku 15 tohto zákonníka, ktoré je dotknuté v predmetnej veci. Hoci sa výhody, ktoré sú stanovené v dvoch súboroch ustanovení, líšia z hľadiska ich účinkov, podmienky ich získania sú rovnaké, predovšetkým pokiaľ ide o dĺžku požadovaného obdobia prerušenia činnosti a zoznam druhov dovolení, ktoré zakladajú nárok na dotknuté zvýhodnenie.

32. S ohľadom na skutočnosť, že iba tieto podmienky sú v predmetnej veci spochybnené, a vzhľadom na podobnosť existujúcu v tomto smere medzi článkom 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov a ustanoveniami, ktoré boli predmetom uvedenej veci Amédée, preto opakujem *mutatis mutandis* názor, ktorý som vyjadril v mojich návrhoch týkajúcich sa tejto vymazanej veci.

33. V tomto smere pripomínam, že v súlade s ustálenou judikatúrou Súdneho dvora²⁸ je pre potvrdenie existencie nepriamej diskriminácie v práve Únie podstatné, aby boli príslušné situácie porovnávaných skupín porovnateľné. Podľa Súdneho dvora iba za predpokladu porovnateľnosti situácie pracovníkov a pracovníkov článok 141 ES bráni vnútroštátnemu opatreniu, ktoré, hoci je jeho znenie tak ako v predmetnej veci neutrálne, v skutočnosti znevýhodňuje oveľa vyššie percento osôb jedného pohlavia než druhého pohlavia bez toho, aby rozdielne zaobchádzanie, ktoré z neho vyplýva, bolo možné vysvetliť objektívne odôvodnenými okolnosťami.²⁹

34. Z dôvodov, ktoré som rozvinul vo veci Amédée³⁰, trvám na názore, že situácia štátnych zamestnankýň, ktoré zabezpečovali výchovu svojich detí v rámci povinnej materskej dovolenky, a situácia štátnych zamestnancov, ktorí ako pán Leone nepreukázali, že zabezpečovali túto výchovu, nie sú porovnateľné vo vzťahu k podmienkam prístupu k režimu zvýhodnenia za odpracované roky, stanoveným predmetným ustanovením. Porovnateľnosť situácií rovnako chýba na jednej strane medzi otcami a matkami, ktorí prerušili ich činnosť, a na druhej strane tými, ktorí tak neurobili. Samozrejme nemožno poprieť, že otec je schopný starať sa o svoje deti tak z finančného, ako aj citového hľadiska rovnako ako matka. Podstata je však iná, keďže ako už Súdny dvor opakovane rozhodol, podstatným kritériom je kritérium obete na úrovni profesijného postupu na účely venovania sa výchove, ktoré odôvodňuje náhradu v rámci dôchodku.³¹ Článok 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov nemôže, a to z dôvodu neexistencie porovnateľnosti situácií, vyvolať rozdielne zaobchádzanie v neprospech mužských štátnych zamestnancov, a teda nepriamu diskrimináciu, ktoré by bolo v rozpore s článkom 141 ES.

26 — Na začiatku článku 15 tohto dekrétu je tak spresnené, že zvýhodnenia, ktoré tento článok vymenúva, „sa sčítavajú za podmienok stanovených pre štátnych zamestnancov“. Okrem toho jeho článok 25 ods. 1 uvádza, že „ustanovenia článku L. 24 ods. 1 [Zákonníka o dôchodkoch] sa uplatňujú na štátnych zamestnancov uvedených v článku 1 tohto dekrétu“.

27 — Výslovný odkaz na „podmienky stanovené v článku R. 13 Zákonníka o dôchodkoch“ bol totiž zavedený článkom 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov, s účinnosťou od 1. júla 2011, dekrétom č. 2010-1740 z 30. decembra 2010 o uplatnení rozličných ustanovení zákona č. 2010-1330 z 9. novembra 2010 o dôchodkovej reforme štátnych zamestnancov, vojakov a pracovníkov štátnych priemyselných zariadení (JOFR z 31. decembra 2010, text č. 93), súčasne so zmenami a doplneniami zavedenými v tomto zákonníku (pozri poznámku pod čiarou 41 mojich návrhov v už citovanej veci Amédée).

28 — Najmä rozsudky zo 16. septembra 1999, Abdoulaye a i. (C-218/98, Zb. s. I-5723, bod 16), ako aj z 28. februára 2013, Kenny a i. (C-427/11, bod 19 a nasl.).

29 — Najmä rozsudok Nikoloudi, už citovaný (body 44 a 47).

30 — Pozri bod 31 a nasl. mojich návrhov v už citovanej veci Amédée.

31 — V súvislosti s nevýhodami spôsobenými materstvom v profesijnom živote ženy a s kompenzáciami, ktoré tieto nevýhody odôvodňujú, pozri najmä rozsudok z 12. júla 1984, Hofmann (184/83, Zb. s. 3047, bod 27); zo 17. októbra 1995, Kalanke (C-450/93, Zb. s. I-3051, bod 18 a nasl.), ako aj Abdoulaye a i., už citovaný (bod 19).

35. Dodávam, že z rôznych štatistických údajov, ako sú napríklad údaje citované v pripomienkach manželov Leone³², ale aj z údajov získaných z nedávneho oficiálneho zdroja,³³ vyplýva, že ženské pracovníčky vo Francúzsku žiadajú o prerušenie ich pracovnej činnosti alebo len o zníženie ich pracovného času na účely venovania sa výchove ich detí jednoznačne častejšie a to nezávisle na skutočnosti, či môžu byť znevýhodnené a či za to získajú, alebo nezískajú finančnú výhodu. Za týchto okolností je nevyhnutné, že každé vnútroštátne opatrenie, ktoré tak ako dotknuté opatrenie podlieha požiadavke tejto dovolenky z rodinných dôvodov, je častejšie využívané ženami než mužmi.³⁴ Preto aj v prípade, keď by materská dovolenka nefigurovala na zozname kategórií dovoleniek, ktoré zakladajú nárok na sporné zvýhodnenie, by pri zachovaní rovnosti ostatných podmienok boli štátne zamestnankyne takmer jediné, ktoré by mohli využívať toto opatrenie, keďže v praxi je ešte zriedkavejšie, aby si štátni zamestnanci mužského pohlavia zvolili venovať sa výchove ich detí, ako sa vyžaduje.

36. Inými slovami, aby sa v predmetnej veci bolo možné domnievať, že nejde o nepriamu diskrimináciu, bolo by potrebné odhliadnuť od požiadavky dôkazu o osobitnom zapojení poberateľa dôchodku do výchovy jeho detí, ktorá vyplýva z už citovaného rozsudku Griesmar, keďže Súdny dvor nikdy nerozhodol, že každý otec musí využiť výhodu, o akú ide v predmetnej veci. Po konfrontácii so skutkovou realitou, ktorá preukazuje, že rozdiely medzi zapojením žien a mužov skutočne pretrvávajú vo Francúzsku, ako aj v ostatných členských štátoch³⁵, sa podľa mňa nemožno domnievať, že podmienky, ktorým normotvorca podriadil sporné zvýhodnenie, sú diskriminačné, bez toho, aby sa zároveň uviedlo, že takto formulovaná požiadavka v tom rozsudku by sama osebe spôsobila nepriamu diskrimináciu v neprospech mužských pracovníkov.

37. Na základe toho navrhujem odpovedať na druhú otázku tak, že zásada rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy, stanovená v článku 141 ods. 1 ES, nie je porušená vnútroštátnymi opatreniami, ktoré zavádzajú zvýhodnenie za odpracované roky z dôvodu výchovy dieťaťa za takých podmienok, ako sú podmienky stanovené v článku 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov.

D – O ustanovení priznávajúcom predčasný starobný dôchodok s okamžitým nárokom na dôchodok z dôvodu výchovy detí

38. Prvá otázka je v podstate zameraná na to, či sa má článok 141 ES vykladať v tom zmysle, že také ustanovenia, akými sú ustanovenia článkov L. 24 a R. 37 Zákonníka o dôchodkoch, vedú k nepriamej diskriminácii odporujúcej zásade rovnakej odmeny za prácu pre ženy a mužov uvedenej v tomto článku z dôvodu podmienok, ktorým podriaďujú právo poberateľa dôchodku, ktorý vychoval aspoň tri deti, na odchod do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok bez stanovenia podmienky týkajúcej sa jeho veku.

32 — Manželia Leone uvádzajú, že podľa údajov týkajúcich sa roku 2007 o rodičovskú dovolenku požiadalo 94 % žien a iba 6 % mužov a že, všeobecnejšie, v období rokov 2007 až 2011 sa absencie z rodinných dôvodov týkali 0 až 2 % mužov a 98 až 100 % žien.

33 — Správa Národného inštitútu pre štatistiku a hospodárske štúdie (Insee) v úvode uvádza, že „napriek... rodinným právam viazaným na deti [ktoré znižujú rozdiely v dĺžke doby poistenia,] úrovne zákonných dôchodkov žien [teda okrem reverzných dôchodkov] sú oveľa nižšie než u mužov. Hoci sa tento rozdiel postupne znižuje, ostane zachovaný pre generácie žien, ktoré sú v súčasnosti aktívne“. Spresňuje, že „je stále bežné, že žena po narodení dieťaťa dočasne preruší prácu“ a že v roku 2010 31 % žien, proti iba 7 % mužov, požiadalo o čiastočný pracovný úväzok kvôli deťom, pričom ten prvý údaj sa zvyšuje dokonca na 47 % žien, ktoré majú tri a viac detí (pozri *Femmes et hommes – Regards sur la parité – Édition 2012*, Insee Références, Paris, 2012, osobitne s. 39 a nasl. a s. 112).

34 — Tieto samotné okolnosti vysvetľujú, podľa štatistík citovaných manželmi Leone, že od nadobudnutia účinnosti článku 15 tohto dekrétu ženy v rámci verejnej zdravotnej služby získali v priemere 6,9 štvrtroka zvýhodnenia za výchovu detí, zatiaľ čo muži nezískali žiadne.

35 — Štúdia Insee uvádza, že vo Francúzsku „po narodení dieťaťa jeden muž z deviatich zníži alebo dočasne preruší svoju činnosť na rozdiel od jednej ženy z dvoch“ a že tento podiel je ešte väčší v Nemecku, Švédsku a v Spojenom kráľovstve (pozri Insee Première, č. 1454, jún 2013, <http://www.insee.fr/fr/ffc/ipweb/ip1454.pdf>). Rovnako oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, nazvané „Stratégia rovnosti žien a mužov 2010 – 2015“ [KOM(2010) 491 v konečnom znení, s. 7] zdôrazňuje, že „mnoho žien pracuje na čiastočný pracovný úväzok alebo má atypickú pracovnú zmluvu. Hoci majú vďaka tomu možnosť zostať na trhu práce a zároveň sa starať o rodinu, môže to mať negatívny vplyv na ich plat, profesionálny rozvoj, kariérny postup a dôchodok“.

39. Manželia Leone a Komisia sa domnievajú, že na túto otázku treba odpovedať kladne, zatiaľ čo francúzska vláda, ktorá navrhuje posudzovať prvé dve otázky spoločne, sa domnieva, že uvedené články Zákonníka o dôchodkoch nespôsobujú nepriamu diskrimináciu.

40. Súhlasím s týmto druhým názorom z dôvodov podobných tým, ktoré som uviedol v súvislosti s ustanovením, ktorého sa týka druhá otázka, a to napriek skutočnosti, že toto ustanovenie preukazuje určité rozdiely v porovnaní s ustanoveniami článkov L. 24 a R. 37 Zákonníka o dôchodkoch.³⁶ Tieto rozdiely však podľa mňa nie sú rozhodujúce, keďže sa týkajú bez rozdielu pracovníkov ženského aj mužského pohlavia.

41. Je pravda, že Súdny dvor sa v už citovanom rozsudku Mouflin už vyjadril k otázke, či zásada rovnakej odmeny stanovená článkom 119 ES (teraz článok 141 ES, bez podstatnej zmeny) odporuje podmienkam prístupu k predčasnému dôchodku, stanoveným v článku L. 24 ods. I bode 3 Zákonníka o dôchodkoch. Tento rozsudok je však pre predmetnú vec iba málo nápomocný, keďže sa na jednej strane týka znenia, ktoré bolo účinné v čase vzniku sporu vo veci samej, teda pred reformou vyvolanou týmto rozsudkom, ktorá práve zaviedla ustanovenia uplatniteľné v tejto veci, a na druhej strane sa týka kritéria, ktoré sa jasne líši od podmienok spojených s výchovou detí v predmetnej veci.³⁷

42. Manželia Leone a Komisia tvrdia, že nepriama diskriminácia v predmetnej veci vzniká z dôvodu povinnosti uloženej každej dotknutej osobe prerušiť svoju činnosť na nepretržitú dobu aspoň dvoch mesiacov v období blízkom narodeniu každého z dotknutých detí³⁸ a v rámci jednej zo šiestich kategórií možných dovolení³⁹. Uvádzajú, že tieto podmienky systematicky spĺňajú ženské pracovníčky, ktoré musia zo zákona čerpať platenú materskú dovolenku, zatiaľ čo ich splnenie je výrazne zložitejšie pre mužských pracovníkov, ktorí sa môžu rozhodnúť nevykonať toto prerušenie a ktorí nárok na odmenu nemajú vždy ani potom, ak ho vykonajú.

43. Pokiaľ ide o mňa, domnievam sa, že články L. 24 a R. 37 Zákonníka o dôchodkoch nespôsobujú diskrimináciu, ktorá by bola zakázaná článkom 141 ES, a to z dvoch hlavných dôvodov, ktoré sa pripájajú k odôvodneniam uvedeným v mojich návrhoch v už citovanej veci Amédée.

44. Po prvé vo vzťahu k poberateľom dôchodku, ktorí sú biologickými rodičmi detí, je pravda, že potenciálne väčší počet žien než mužov môže splniť podmienky stanovené týmito ustanoveniami a že v istom zmysle využívajú prezumpciu prerušenia ich činnosti z dôvodu materskej dovolenky.⁴⁰ Tento rozdiel v zaobchádzaní však nemôže založiť nepriamu diskrimináciu, lebo je iba nevyhnutným dôsledkom toho, že predovšetkým vo vzťahu k materskej dovolenke⁴¹ sa pracovníci ženského a mužského pohlavia nachádzajú v odlišných, a nie porovnateľných situáciách.

36 — Podmienky nároku na zvýhodnenie, ktoré sú stanovené v článku 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov, sú v podstate analogické s tými, ktoré sú stanovené pre odchod do predčasného dôchodku v uvedených článkoch L. 24 a R. 37, napriek trom základným rozdielom. Prvý je ten, že zvýhodnenie je priznané vtedy, ak dotknutá osoba vychovávala aspoň jedno dieťa na rozdiel od troch detí vyžadovaných v rámci predčasného dôchodku. Druhý je ten, že k prerušeniu činnosti vyžadovanému na predčasný dôchodok musí dôjsť počas stanoveného obdobia a musí byť priamo späté buď s narodením dieťaťa, alebo s jeho prijatím v rodine, pokiaľ je dieťa osvojené, na rozdiel od toho, čo platí pre zvýhodnenie. Tretí je ten, že obdobia, počas ktorých sa nemuseli platiť povinné príspevky, sa považujú za požadované prerušenie činnosti a zakladajú nárok na predčasný dôchodok, čo neplatí pri zvýhodnení.

37 — V tomto rozsudku totiž Súdny dvor rozhodol, že uvedená zásada rovnosti nebola porušená článkom L. 24 Zákonníka o dôchodkoch, ktorý bol vtedy účinný, v časti, kde vyhradzoval nárok na okamžitý dôchodok len štátnym zamestnankyniam, ktorých partner je invalid alebo má neliečiteľnú chorobu, ktorá mu nedovoľuje vykonávať akékoľvek povolanie, a vylučoval tak z tohto nároku štátnych zamestnancov mužského pohlavia, ktorí sa nachádzali v rovnakej situácii.

38 — To znamená v období od štyroch týždňov pred narodením (alebo osvojením) do šestnástich týždňov po ňom.

39 — To znamená materskú dovolenku, otcovskú dovolenku, dovolenku z dôvodu osvojenia, rodičovskú dovolenku, dovolenku z dôvodu prítomnosti rodiča alebo voľna na výchovu dieťaťa mladšieho ako osem rokov.

40 — V tomto smere pozri bod 44 návrhov, ktoré som predniesol v už citovanej veci Amédée.

41 — O osobitostiach a účeloch tejto dovolenky tak, ako boli uznané Súdnym dvorom, pozri najmä rozsudok z 19. septembra 2013, Betriu Montull (C-5/12, bod 49 a nasl., ako aj citovaný judikatúru).

45. Táto odlišnosť má totiž svoj pôvod a svoje odôvodnenie v legitímnom ciele, ktorý je napokon stanovený medzinárodnými normami⁴², kompenzovať nevýhody v povolani, ktoré systematicky znáša pracovníčka, ktorá ako biologická matka musí podľa zákona odísť zo svojej práce na nepretržitú dobu ôsmich týždňov a to, aspoň pokiaľ ide o predmetnú vec, minimálne trikrát.⁴³ Na rozdiel od toho sa pracovník mužského pohlavia môže slobodne rozhodnúť, či bude, alebo nebude čerpať dovolenku z rodinných dôvodov, a prípadne sa rozhodnúť pre dovolenku, ktorá je kratšia než materská dovolenka. Na základe toho je oprávnené požadovať, aby biologický otec preukázal, že sa skutočne rozhodol prerušiť svoju činnosť, aby sa venoval svojim deťom počas rovnako dlhého obdobia ako biologická matka, aby bolo možné určiť existenciu znevýhodnenia v profesionálnej kariére rovnakej povahy a prípadnú potrebu kompenzovať toto znevýhodnenie rovnakým spôsobom ako pri pracovníčkach.

46. Po druhé, pokiaľ ide o poberateľov dôchodku, ktorí nie sú biologickými rodičmi, podmienky požadované v tomto smere článkami L. 24 a R. 37 Zákonníka o dôchodkoch nie sú v žiadnom prípade ľahšie splniteľné pracovníčkami než pracovníkmi. Štyri druhy rodičovských dovolení, ktoré sú v tomto prípade relevantné⁴⁴, sú totiž voľným a rovnocenným spôsobom otvorené pre štátnych zamestnancov jedného i druhého pohlavia, hoci sú to ešte vo veľkej väčšine prípadov ženy, ktoré využívajú túto možnosť. Okrem toho, ako zdôrazňuje francúzska vláda, každá z týchto dovolení umožňuje bez rozdielu tomu alebo tej, ktorá využíva túto možnosť, automaticky splniť podmienku týkajúcu sa minimálnej doby prerušenia činnosti, ktorá je vyžadovaná týmito ustanoveniami.

47. Na základe toho sa domnievam, že na prvú otázku treba odpovedať tak, že zásada rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy, ktorá je stanovená v článku 141 ods. 1 ES, nie je porušená vnútroštátnymi opatreniami, ktoré umožňujú odchod do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok za takých podmienok, ako sú podmienky vyplývajúce zo znenia ustanovenia článku L. 24 v spojení s ustanovením článku R. 37 Zákonníka o dôchodkoch.

E – O odôvodnení nepriamych diskriminácií, prípadne spôsobených predmetnými ustanoveniami

48. Vzhľadom na záporné odpovede, ktoré odporúčam dať na prvé dve otázky, sa domnievam, že nie je potrebné odpovedať na tretiu otázku, ktorej vnútroštátny súd výslovne priznal subsidiárny charakter.

49. Touto poslednou otázkou je Súdny dvor vyzvaný, aby rozhodol, či by nepriama diskriminácia alebo nepriame diskriminácie, ktoré by boli prípadne potvrdené po preskúmaní prvej a druhej otázky, mohli byť odôvodnené pri uplatnení ustanovení článku 141 ods. 4 ES. Manželia Leone a Komisia sa domnievajú, že na túto otázku treba odpovedať záporne.

50. Uvedený odsek 4 umožňuje členským štátom odchyliť sa od zásady rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy zachovaním alebo zavedením opatrení, ktoré priznávajú osobitné výhody pre kompenzáciu nevýhod v profesijnej kariére, ktoré znášajú niektorí pracovníci.⁴⁵

42 — Pripomínam, že právo na materskú dovolenku, súčasne povinnú a platenú, je stanovené jednak v práve Únie, ako aj v dohovoroch Medzinárodnej organizácie práce (pozri bod 33 a nasl. mojich návrhov v už citovanej veci Amédée).

43 — Keďže sporný nárok na predčasný dôchodok je priznaný iba vtedy, ak sa dotknutý(á) staral minimálne o tri deti.

44 — Materská dovolenka a otcovská dovolenka sú pre túto kategóriu rodičov vylúčené.

45 — Článok 141 ods. 4 ES preberá možnosť, hoci vo všeobecnejšej forme, výnimky v prospech žien uvedenej v článku 6 ods. 3 Dohody o sociálnej politike medzi členskými štátmi a Európskym spoločenstvom s výnimkou Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska (Ú. v. ES C 191, 1992, s. 91, ďalej len „dohoda o sociálnej politike“), až do nadobudnutia platnosti Amsterdamskej zmluvy 1. mája 1999. Článok 23 ods. 2 Charty základných práv Európskej únie tiež uvádza, že „zásada rovnosti [medzi mužmi a ženami] nebráni zachovávaniu alebo prijímaniu opatrení, ktoré ustanovujú osobitné výhody v prospech menej zastúpeného pohlavia“.

51. Súdny dvor vo svojej judikatúre⁴⁶ okrem toho spresnil, že opatrenia spôsobilé odôvodniť výnimku z tejto zásady musia nielen sledovať objektívny a legitímny cieľ, ale aj využiť primerané prostriedky, to znamená prostriedky ako vhodné, tak aj nevyhnutné na dosiahnutie tohto cieľa.

52. V danom prípade sa otázka týka toho, či by dva súbory sporných opatrení mohli, tak prvý, ako aj druhý, predstavovať pozitívne opatrenie v prospech pracovníčok s jedným alebo viacerými deťmi, ktoré by mohlo kompenzovať nevýhody, ktoré dotknuté osoby mohli utrpieť na profesijnom poli z dôvodu ich odchodu z práce súvisiaceho s pôrodom alebo výchovou detí.

53. Uvádzam, že článok 141 ods. 4 ES sa zameriava na „opatrenia umožňujúce osobitné výhody *pre...* prevenciu alebo kompenzáciu nevýhod“ (kurzívou zvýraznil generálny advokát). To sa môže zdať málo zlučiteľné s hypotézou opatrení, ktoré sú tak ako v predmetnej veci podozrievané z nepriamej diskriminácie. Za tohto predpokladu nie je potrebné skúmať vôľu normotvorcu zachovať alebo prijať pozitívne opatrenia, ktoré by z profesijného hľadiska pomohli znevýhodnenému pohlaviu, keďže žiaden úmysel sa nepožaduje. Stačí teda určiť existenciu konkrétneho účinku, ktorý by narušil rovnosť odmeňovania. Tak znenie, ako aj proces vzniku tohto ustanovenia privádzajú k názoru, že jeho cieľom je uplatniť sa skôr na prípady priamej diskriminácie. Podľa mojich vedomostí však Súdny dvor nikdy výslovne nevyhlásil uplatnenie tohto ustanovenia v prípade nepriamej diskriminácie.

54. V prípade, ak by Súdny dvor nesledoval moje návrhy odpovedí na prvé dve otázky, pripomínam, že v rámci mojich návrhov týkajúcich sa už citovanej veci Amédée som už zaujal stanovisko vo vzťahu k ustanoveniu o zvýhodnení za odpracované roky spojenom s výchovou dieťaťa, ktoré vyplýva z uplatnenia článku L. 12 písm. b) v spojení s článkom R. 13 Zákonníka o dôchodkoch, o ktorý ide v tejto veci.⁴⁷

55. V danej súvislosti som uviedol, že ak Súdny dvor považuje za potrebné odpovedať na druhú otázku položenú v spomenutej veci, ktorá je v podstate analogická s treťou otázkou, ktorá je skúmaná v tejto veci, mal by sledovať negatívny prístup, ktorý bol prijatý v už citovanom rozsudku Griesmar⁴⁸. Vzhľadom na dostatočné podobnosti, ktoré existujú medzi uvedeným režimom Zákonníka o dôchodkoch a tým, ktorý sa predvída v článku 15 dekrétu o zamestnancoch územných celkov⁴⁹, ktorý je predmetom tejto veci, opäť zastávam, pokiaľ ide o tento druhý režim, rovnaké stanovisko.

56. Podľa môjho názoru by mal postupovať rovnako, *mutatis mutandis*, vo vzťahu k ostatným opatreniam dotknutým v predmetnej veci, a síce k tým, ktoré sa týkajú odchodu do predčasného dôchodku s okamžitým nárokom na dôchodok stanoveným v článkoch L. 24 a R. 37 Zákonníka o dôchodkoch. Uvedené opatrenia totiž tiež nie sú takej povahy, aby napravili⁵⁰ znevýhodnenia, s ktorými sa môžu stretnúť štátne zamestnankyne počas ich profesijnej kariéry z dôvodu dovolení čerpaných z rodinných dôvodov, ako to stanovuje článok 141 ods. 4 ES, v zmysle jeho výkladu v už citovanom rozsudku Griesmar⁵¹.

46 — Pozri najmä rozsudok Kenny a i., už citovaný (body 36 a 37, ako aj citovanú judikatúru).

47 — Pozri bod 52 a nasl. týchto návrhov.

48 — V bodoch 52 a 60 až 67 tohto rozsudku Súdny dvor rozhodol, že také opatrenie ako to, ktoré je stanovené v článku L. 12 v znení, ktoré bolo v danom čase uplatniteľné v konaní vo veci samej, sa nemôže považovať za schopné kompenzovať nevýhody, ktorým sú vystavené profesijne kariéry štátnych zamestnankýň, v zmysle článku 6 ods. 3 dohody o sociálnej politike (zodpovedajúcemu článku 141 ods. 4 ES), pokiaľ sa obmedzujú na priznanie zvýhodnenia za odpracované roky matkám v čase ich odchodu do dôchodku bez toho, aby im tým pomohli zmierniť ťažkosti, ktoré ich mohli postretnúť v ich profesijnom živote.

49 — V tejto súvislosti pozri bod 40 týchto návrhov.

50 — Komisia sa domnieva, že toto opatrenie o predčasnom dôchodku by naopak mohlo viesť až k vylúčeniu štátnych zamestnankýň z profesionálneho života a z možnosti postupovať v skutočnej profesijnej kariére.

51 — Pozri analogicky, pokiaľ ide o podmienku zákonného veku na odchod do dôchodku, ktorý sa líši v závislosti od pohlavia, rozsudok z 13. novembra 2008, Komisia/Taliansko (C-46/07, body 57 a 58).

57. Napriek tomu pripomínam, v súlade s mojou analýzou v už citovanej veci Amédée⁵², že uvedený rozsudok Griesmar podľa mňa poľutovaniahodne nezohľadnil skutočnosť, že poskytnutie výhod vo forme ďalších práv užívaných počas čerpania dôchodku umožňuje zabrániť zachovaniu nerovností v odmeňovaní, o ktorých je známe, že existujú najčastejšie v neprospech ženských pracovníčok a predovšetkým vtedy, keď tieto pracovníčky prerušili ich pracovnú činnosť na výchovu detí. Dodávam, že vzhľadom na rozhodovacie zloženie, ktoré prijalo tento rozsudok, by prípadná zmena judikatúry, ktorá z neho vychádza, mala byť podľa môjho názoru uskutočnená iba veľkou komorou Súdneho dvora.⁵³

58. Napokon by som chcel spresniť, že v miere, v akej by sa pripustilo, že obe kategórie dotknutých opatrení spĺňajú legitímny cieľ kompenzácie znevýhodnenia z dôvodu pohlavia, v zmysle judikatúry týkajúcej sa nepriamej diskriminácie sa mi tieto opatrenia zdajú vhodné, ako aj primerané. V tomto zmysle uvádzam, že znevýhodnenie v profesijnej kariére vyplývajúce z výchovy detí v súčasnosti⁵⁴ konkrétne znášajú vo veľkej väčšine ženy, pričom táto situácia môže zotrvať dovtedy, kým sa nerovnocenné zaobchádzania medzi mužmi a ženami, ako aj rozdelenie úloh nezmení alebo kým nebudú existovať opatrenia iného druhu, akým je zavedenie povinných otcovských dovolení, stanovenie výhradných rodičovských dovolení, ktoré by páry podporili v ich voľbe prerušiť prácu otca, alebo vytvorenie mechanizmov smerujúcich k opätovnému vyrovnaniu nákladov spojených s rodičovskými dovolenkami medzi zamestnávateľov, ktorí zamestnávajú predovšetkým ženy, a tých, ktorí zamestnávajú hlavne mužov.

V – Návrh

59. Vzhľadom na vyššie uvedené úvahy navrhujem, aby Súdny dvor odpovedal na prejudiciálne otázky, ktoré položil Cour administrative d'appel de Lyon, takto:

1. Článok 141 ES sa má vykladať v tom zmysle, že zásada rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy nebráni takým vnútroštátnym opatreniam, ako sú opatrenia vyplývajúce z uplatnenia ustanovení článku L. 24 v spojení s článkom R. 37 Zákonníka o dôchodkoch štátnych zamestnancov a vojakov.
2. Článok 141 ES sa má vykladať v tom zmysle, že zásada rovnakej odmeny za prácu pre mužov a ženy nebráni takým vnútroštátnym opatreniam, ako sú opatrenia vyplývajúce z ustanovení článku 15 dekrétu č. 2003-1306 z 26. decembra 2003 o dôchodkovom systéme štátnych zamestnancov poistených v Národnom dôchodkom fonde zamestnancov územných celkov.
3. Vzhľadom na zápornú odpoveď na prvú a druhú prejudiciálnu otázku nie je potrebné odpovedať na tretiu prejudiciálnu otázku.

52 — Pozri body 58 a 59 návrhov, ktoré som predniesol v danej veci.

53 — Tamže, bod 57.

54 — Odôvodnenie 22 smernice 2006/54 v súvislosti s pozitívnymi opatreniami uvádza, že „vzhľadom na súčasnú situáciu... členské štáty by sa mali v prvom rade zamerať na zlepšenie situácie žien v pracovnom živote“.